

ДВЕ

За пръв път в живота си крачех така с една чистокръвна столичанка, която гъвкаво изпъваше дългите си крака - едва-едва облегната на лакътя ми. И оттогава, а вероятно чак до смъртта си, винаги щом чуя името на Мима Лашевска, тутакси в главата ми ще блясва осветената витрина и тя в люлеещия се стол, и всеки път това ще бъде силно кроше, сигнал, който ще ме предупреждава, че съвсем случайно и без право съм чул това име, докоснал съм това момиче-табу, бил съм само за малко пуснат в нейната среда, както бедняшкото дете докосва изложените играчки, знаейки добре, че никога няма да бъдат негови, а майка му стои на опашка за конец в универмага. Само така.

Това се случи през ноември на първата ми неуспешна белградска година.

През септември пристигнах в един открит товарен вагон. Половината път минах в полусън, докато над главата ми отминаваха дървета под есенни облаци, край плитките реки, които шумяха из камънаците, през зеленявали австроунгарски мостове и през равнина и полета с узрял слънчоглед. Сменях три дена товарните влакове, а ме хранеха новобранци, желяещи колкото се може по-скоро да се отърват от сланината и тиганицата, които близките им бяха натъпкали на раздяла. Спях по ж. п. бюфетите, които никога не се затварят, слушах пияни изповеди, гониха ме и успях да се измъкна, и накрая стигнах в Белград, вслушвайки се като мла-

до куче в грохота по моста над величествената река - право в морето от светлина и топлия глъч на Кнез Михайлова.

Пристигнах от провинцията със смътното чувство, че трябва да живея някак си по-различно от живуркащите на нашата улица. Дойдох да снимам филмъги и се явих на приеман изпит за кинорежисура. Бях напълно объркан. Край мене стояха столични деца, вундеркинди с очила и вързопи книги под мишница. Младите интелектуалки толкова ме презираха, че дори не показваха това. Много от тях се познаваха от по-рано с изпитващите. Сърдечно си бърбеха, перчеха се с имена на автори и заглавия на непеведени книги. Много бяха дошли с препоръки от влиятелни личности. Освен няколкото очевидни параноици, избягали провинциални артисти, онанисти и некадърници, единствен аз се залутах сред тези златни деца на Белград. Бях, значи, идеална мишена, в която уважаемата комисия, съставена все от звучни имена, можа да изпробва известното си чувство за хумор, столичния си акцент, благосклонната си строгост, и накрая - най-страшното от всичко - утехата, изразена под формата на изречението "За Вас ще бъде по-добре да опитате следващата година...". Подхвърлиха ми това изречение, както на просяка му подхвърлят дребни пари през леко откренатата врата на антрето, за да се отървял човекът от неволята. За филмъгите нито дума! Разкарвах ме известно време из плесенясалия Шекспир, а след това преминаха на още по-мухлясалия Бен Джонсън. Изобщо не можех да схвана кой след кого идва: Хенриховците след Ричардите или обратно? Кой кого пробоща, трови, удушва, шантажира, кой от кого отнема короната? Из главата ми се мотаеше купчина клетки, непотребни филми, преповтаряни години наред из трите нещастни киносалона там, у дома; исках някак си да им обясня как изобщо бих правел филмъги, и чак

след неприятното мълчание в онази аудитория осъзнах колко съм бил глупав, че повярвах в добрите им намерения. Филмовата ми кариера кръжа някакви си пет минути около изпитната маса, а след това запърха през отворения прозорец над белградските покриви.

Не посмях да се върна в къщи, плаших се да не ме направят в града на луд. Знам, подир мен сигурно щяха да викат: "Режисьор!" - а когато се обърнех, улицата щеше да бъде празна. Там, където живеях по-рано, шегите бяха безмилостни, а хората жестоки.

По коридорите на Академията открих такива отритнати нещастници като мене. Били полагали приемни изпити година след година, сами не вярващи, че ще ги приемат, но винаги отново, винаги с отчаяно желание веднъж да снимат своя собствена филмюга, веднъж да се измъкнат и да покажат кои са в действителност - сами срещу всички! - с личната си лудост, с чудесната си болест. Приеха ме като помалък брат и ме заведоха в своите светилища. Откриха ми Кинотеката (тя беше храмът им), мръсните мензи, където се хранеха предимно с "втора ръка" - остатъците от вече дъвканата храна в алуминиевите чинии, галерията на Графическия колектив на Обиличев венац, където можеше да се седи на топло до девет часа вечерта на една дървена пейка, и още някакви стаи, за които вече не си спомням, където едно остаряло педи ни пускаше на грамофон драми от Оскар Уайлд в изпълнение на сър Джон Гилгуд, а ние се тъпчехме с бисквити от масата, и някои други неутешимо хладни места, но където живеяха техни познати художници и комарджии, и още някакъв Дом на инвалида, където тъжно ни гледаха сакати хора, но където имаше безплатен чай с ром и свободни дъски за шах. Скиторих известно време с новите си приятели, без да забелязвам как седмиците мина-

ват и как изчезват последните следи от градския ми живот, как панталоните се изтъкват по колената, а задницата става прозрачна като сито. Не ми пукаше много от това външно пропадане. Още няхах лице на бродяга - онова изгладняло изражение и вечна готовност да офейкам, ако някой викне или се затича; още не бях нахлузил унизителната маска на неволята, която новите ми приятели носеха без всякакъв срам.

Първите нощи спях у земляци и у някои далечни роднини. Няколко пъти и на масата в приземното стайче на една бабичка-богомолка, работеща като гардеробьерка в театъра; към нея всеки път се обръщах с "кумице", защото някога отдавна беше идвала в бащината ми къща, където я наричаха също така. Септемврийските утрини бяха свежи; белградските дни обещаваха много. Наистина - само до обед - вечерите бяха тъпи и безутешни. Бръснех се на чешмата в двора (от двете страни на този бедняшки площад се намираха други сутерени, в дъното - гълъбарник и общ клозет), а закусувах с кисело грозде от лозата, пълзяща по дворските зидове. Чудех се: откъде се е взело толкова далече това грозде?

Най-много от всичко ме подлудяваше през първите седмици непрестанният грохот на белградските нощи; далечният тътен на камиони и трамваи, приглушеното бучене на корабните сирени от реката. Един постоянен шум като вълни ме плискаше с големи очаквания, докато ме унасяше сънят, след като легнех на масата. Този нощен шум обещаваше нещо изключително, нещо, с което само Белград умеет да дари онези, дето страдат. Всяка сутрин се будех така, като че ли ме очаква някакъв скъпоценен подарък, обещавам ми след нощта от грохота на стария град, който е ощастливил толкова млади пришълци, утешил е отчаяните и бегъл-

ците, когато са пристигали по реките му да потърсят хляб, покрив и име. Чудно, човек става безразличен след известно време към много неща, но една от редките възбуди, която ми е останала от първите белградски нощи, това е величественият, на всяко място неповторим шум на града през мека-та нощ на ранната есен. Вслушвам се в него и сега, както в далечната река, в отново откритата родина, в обещанието и утехата.

И докато крача с Мима Лашевска под ръка, знам: това скъпоценно момиче ми е подарено от белградската нощ. Кой знае какво още ме очаква?

Интересно, че онази картина от 1956 година от витрината на "Нов дом" най-приблизително обяснява какво е момичето, което ме придружава под ръка през всички тези години. Има нещо в тази жива картина, което разкрива същността на Мима Лашевска, характера ѝ и целия ѝ по-късен живот. В същност, тя живее *на ужким*, обича пак така. Тя изоставя току-що завладени места, привлечена от нещо друго, може би по-лошо, по-малко декоративно на пръв поглед, но винаги от новото, което след нея ще бъде провъзгласено за мода. Просто никой, който познаваше Мима Лашевска, не можеше да издържа на темпото ѝ, нито да следи поред случките, тази чудновата хроника на непредвидени ситуации, в които попада или, по-точно казано, които я търсят и откриват. И колкото страници да изпиша за Мима Лашевска, тя винаги ще остане неразгадана тайна за мене, защото веднъж, точно определена, поставена за кой ли път на мястото си в "Коларац", над планина изпити кафета и угарки, които се давят в черната утайка, тя отново ни се измъква с някакъв, свойствен само за нея стил бъртерфлай - тя ще изплува на съвсем друг бряг на реката, ще ни маха, че е жива, че е изплувала, че отново можем да я следваме, и,

виж! - изоставяме уговорките, повече не я разобличаваме и не я шпионираме, наистина, следим я, всеки за себе си, всеки със скритата си Мимолашевска тайна, всеки скришом от другия, докато тя отново се гмурва и изчезва, оставяйки след себе си мрачните места, по които ще трябва да продължим живота си без нея.